

4. En nu?

Om invulling te kunnen geven aan de zes aanbevelingen die hierboven zijn beschreven, zijn acties vanuit verschillende actoren nodig, zoals beleidsmakers, lerarenopleidingen, schoolbesturen en -directies en onderzoekers. Die acties zijn beschreven in de publicatie en tijdens de sessie gaan we graag verder in gesprek over de implicaties van de aanbevelingen.

Referenties

Rijckaert, H. & L. Wulftange (2023). 'OKAN/ISK en daarna. Aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Ronde 8

Johanna van der Borden & Mieke Lafleur
Hogeschool Utrecht
Contact: johanna.vanderborden@hu.nl
mieke.lafleur@hu.nl

Didactisch handelen in de meertalige klas

1. Inleiding

Het aantal meertalige leerlingen in de reguliere klas neemt nog steeds toe. Dat betekent dat docenten Nederlands steeds vaker les geven aan leerlingen die het Nederlands niet als thuistaal hebben.

Onder 'meertalige leerlingen' verstaan we niet alleen leerlingen die het Nederlands als tweede taal moeten leren (NT2-leerders), maar ook de leerlingen die naast het Nederlands taalvarianten zoals dialect, sociolect of straattaal gebruiken (Nederlof 2018). Al deze leerlingen hebben een andere thuistaal dan de Nederlandse taal zoals die op school gebruikt wordt.

Docenten zien meertalige klassen vaak nog als een last, terwijl recent onderzoek laat zien dat meertaligheid juist een meerwaarde kan hebben. Er is sprake van een nieuwe, positievere visie op meertaligheid (Van Beuningen & Polišíenská 2019). Het toestaan van de thuistaal blijkt een gunstig effect op het leren van het Nederlands te kunnen

hebben en heeft daarnaast een positieve invloed op het welbevinden en zelfvertrouwen van leerlingen: zij voelen zich in hun taal en cultuur erkend en gewaardeerd (Agirdag & Hermans 2011).

Maar hoe moet je dat als docent aanpakken? Welke didactische concepten zijn er binnen de functioneel-communicatieve benadering van taalleren en hoe kun je die inzetten en combineren ten behoeve van de taalontwikkeling van alle leerlingen in je klas? In Zweden en Vlaanderen is, op basis van wetenschappelijk onderzoek, al aangetoond dat de integratie van diverse didactieken die gericht zijn op het taalleren van meertalige leerlingen werkt (Hajer e.a. 2018).

In deze tekst willen we beschrijven hoe de integratie van meerdere didactieken voor taalleren – taalgericht vakonderwijs (TVO), NT2 en meertaligheid – ook in de Nederlandse onderwijscontext vorm kan krijgen. In onze workshop bieden we docenten bovendien handvatten om de eigen lessen Nederlands zo te ontwerpen dat ze bruikbaar zijn in meertalige klassen.

2. TVO en NT2

TVO combineert het werken aan vak- en taaldoelen. De vakdoelen staan centraal, maar er wordt zoveel mogelijk gezocht naar mogelijkheden om ook de taalvaardigheid te verbeteren.

De didactische principes van taalgericht vakonderwijs berusten op drie pijlers: (1) taalsteun; (2) interactie; (3) context (Hajer & Meestringa 2020).

NT2-didactiek richt zich op het leren van een tweede taal op basis van functionele taalvaardigheid en relevant taalaanbod, en maakt gebruik van een opbouw van receptief naar productief taalgebruik met afnemende sturing en toenemende complexiteit tijdens de taalproductie.

3. Meertaligheid

Een belangrijk didactisch principe van meertaligheid is dat van Functioneel Meertalig Leren (FML). De docent geeft sturing en begeleiding op de mate waarin en de manier waarop leerlingen hun thuistalen kunnen en mogen inzetten, en zet daarmee het principe van *translanguaging* – het afwisselend gebruiken van verschillende talen – steeds op een functionele en doelgerichte manier in (Veenis & Broekhof 2021). Hoe dat werkt, is te zien in Tabel 1.

Fase	Doel en aanpak
1. Taalbewustzijn	Bewustwording en erkenning van (het nut en de waarde van) alle talen in de klas. <ul style="list-style-type: none"> • Waardering van het gebruik van talige diversiteit en dit zichtbaar maken. • Talige diversiteit inzetten als middel om het welbevinden van leerlingen te ondersteunen.
2. Taalvergelijking	Overeenkomsten en verschillen tussen talen inzetten bij het leren van Nederlands en vakken. <ul style="list-style-type: none"> • Talige diversiteit aan bod laten komen als kennismaking met andere talen en taalvarianten. • Zichtbaar maken van wat leerlingen al weten vanuit hun thuistaal in relatie tot de nieuw te leren taal.
3. Meertaligheid bij receptie	Het benutten en stimuleren van het gebruik van talige diversiteit als hefboom tot leren. <ul style="list-style-type: none"> • Meerdere talen inzetten t.b.v. begrip: lezen en luisteren bij het leren van Nederlands en andere vakken. • Talige diversiteit inzetten tijdens het uitvoeren van receptieve opdrachten, het uitvoeren van groepswerk, instructie om elkaar te ondersteunen.
4. Meertaligheid bij productie	Het benutten en stimuleren van het gebruik van talige diversiteit als hefboom tot leren. <ul style="list-style-type: none"> • Meerdere talen inzetten t.b.v. productie: schrijven en spreken bij het leren van Nederlands en andere vakken. • Talige diversiteit inzetten tijdens het uitvoeren van productieve opdrachten, het uitvoeren van groepswerk, instructie en elkaar te ondersteunen. • Zoveel mogelijk het gebruik van het Nederlands stimuleren.
5. Taalbeheersing Nederlands	Onderdompeling in het Nederlands. <ul style="list-style-type: none"> • Taalleren geautomatiseerd. • Receptieve en productieve vaardigheden ingezet in het Nederlands, t.b.v. taal- en vakleren, incl. school- en instructietaal. • Inzet thuistaal, waar nodig. • Ontwikkeling compleet linguïstisch repertoire.

Tabel 1 – Continuüm van meertalig onderwijs bij Nederlands (van der Borden & Lafleur 2022).

Het gaat om de ontwikkeling van de dagelijkse thuistaal (dagelijkse algemene taalvaardigheid – DAT) naar de abstractere school-, instructie- en vaktaal die in het onderwijs gebruikt moet worden, én om de ontwikkeling naar een hoger F-niveau van Meijerink (cognitief abstracte of academische taalvaardigheid – CAT) (Hajer & Meestringa 2020).

Vanuit de didactiek meertaligheid help je leerlingen bij het zoeken naar manieren om hun eigen taalleren te sturen, en daarbij de thuistaal flexibel, gericht en doelbewust in te zetten.

Ook hier is sprake van afnemende sturing: de leerlingen zetten stap voor stap de overgang van de inzet van hun thuistaal naar de schooltaal. Voor het bieden van structuur als de leidraad in dit proces wordt er in de NT2-didactiek gebruikgemaakt van het ABCD-model van Neuner: het aanbieden van de nieuwe taal (A), het receptief inslijpen ervan (B), het oefenen in gestructureerde en gestuurde productie (C) en het toepassen in vrije productie, de communicatieve taak (D). Dit wordt ingebed in het VUT-model. In de V-fase wordt vooruitgekeken, doelen en criteria worden benoemd en voorkennis wordt geactiveerd. De U-fase bestaat uit het ABCD-model en in de T-fase wordt teruggekeken op het product (de communicatieve taak) en proces van leren (Verboog e.a. 2021).

Het model van het continuüm van meertalige didactiek (zie: Tabel 1) sluit hierbij aan. In de V-fase activeer je voorkennis vanuit de thuistaal zoals hierboven beschreven is bij 'functionele taalvaardigheid'. Tijdens de ABCD neemt de sturing vanuit de thuistaal steeds verder af.

In de T-fase kan de thuistaal ook weer ingezet worden, zeker bij het reflecteren op het leerproces. Dat vraagt immers een metaal die leerlingen nog niet beheersen.

Bij de didactiek van het Nederlands is, net als bij die van NT2, het uitgangspunt dat deelvaardigheden (cf. A-, B- en C-fase) nodig zijn bij en gericht moeten zijn op het gebruiken van taal in echte communicatieve situaties, waarin totaalvaardigheden geoefend worden (D-fase) (Bonset e.a. 2020).

Het DA-model bij Nederlands kent eenzelfde opbouw als het VUT- en ABCD-model van NT2. In beide modellen is er sprake van afnemende sturing. Leerlingen moeten taken steeds meer zelfstandig uitvoeren.

4.3 Differentiatie

En *last but not least*: bij alle didactische principes zien we het belang van zoveel mogelijk maatwerk bieden, juist vanwege alle verschillen in de klas. Die verschillen onderstrepen het belang van differentiëren: in instructie, in doelen, in inhoud en werkvormen, in begeleiding en toetsing (Berben 2018) én in inzet van de thuistaal. Zo kun je alle leerlingen in je lessen recht doen.

Referenties

Agirdag, O. & M. Hermans (2011). "Etnische ongelijkheid in het onderwijs: een pleidooi voor meertalig onderwijs". In: *VMT Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 44 (3), p. 19-23.

- Berben, M. (2018). *Differentiëren is te leren! Omgaan met verschillen in het vo en het mbo*. Amersfoort: CPS.
- Beuningen, C. van & D. Polišká (2019). “Meertaligheid in het voortgezet onderwijs. Een inventarisatiestudie naar opvattingen en praktijken van talendocenten”. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 20 (4), p. 25-36.
- Bonset, H., M. de Boer & T. Ekens (2020). *Nederlands in de onderbouw. Een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho.
- Borden, J. van der & M. Laffleur (2022). *Didactisch handelen in de meertalige klas. Handleiding voor studenten en docenten Nederlands*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Bossers, B., F. Kuiken & A. Vermeer (2015). *Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Hajer, M., G.J. Kootstra & M. van Popta (2018). *Ruimte en Richting in Professionalisering voor Onderwijs aan Nieuwkomers*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Hajer, M. & T. Meestringa (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Nederlof, N. (2018). *Meertaligheid in het Nederlandse onderwijs. Aanbevelingen voor curriculumherziening en nationaal taalbeleid*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Norden, S. van, M. Hajer & J. Smit (2020). “Iedereen kan meedoen in de natuur- en techniekles. Nederlandse ervaringen binnen een internationaal onderzoek naar inclusief, taalgericht vakonderwijs”. In: *Tijdschrift Taal*, 10 (16), p. 20-23.
- Veenis, A. & K. Broekhof (2021). “Translanguaging in de klas. Mag het ietsjes meer zijn?”. In: *JSW*, 2, p. 32-35.
- Verboog, M., D. Gunawan & I. Gunawan (2021). *Praktijkboek NT2. Handleiding taal en inburgering*. Amsterdam: Boom.